

*Ковальський А.О.,
аспірант кафедри обліку та оподаткування в ГЕ,
Одеський національний економічний університет*

ПЕРЕВАГИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ КОМУНАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Анотація. У статті розглянута сутність та значення такого поняття, як «комунальне підприємство», розроблений авторський підхід щодо дефініції категорії «комунальне підприємство». Наведені основні переваги створення та функціонування комунальних підприємств.

Ключові слова: комунальне підприємство, комунальна інфраструктура, функціонування комунальних підприємств, децентралізація, інвестиції.

Постановка проблеми. В останні роки в Україні проведена реформа сфери комунальної інфраструктури, так звана децентралізація, яка, в свою чергу, внесла істотні зміни до порядку функціонування даних підприємств, в тому числі і до системи залучення інвестицій. На думку державної влади результатом реформування стало підвищення зацікавленості органів місцевого управління в підвищенні доходів місцевих бюджетів, пошуку резервів їх наповнення, поліпшення ефективності адміністрування податків і зборів. У зв'язку з цим змінюється підхід до управління комунальними суб'єктами господарювання, які є важливою ланкою в наповненні доходів місцевих бюджетів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання управління суб'єктами господарювання комунальної власності неодноразово піднімалися в наукових працях таких науковців як В. Алексєєва, Е. Альтмана, В. Бабаєва, В. Бардакова, В. Борденюка, Л. Бражнікова, В. Воротіна, М. Забаштанського, В. Ігнатової, Г. Кадиків, Г. Козинець, В. Кравченка, В. Куйбіди, Ю. Лебединського, Т. Момот, О. Мордвінова, О. Нагорної, Н. Нижник, С. Попової, Р. Таффлера, В. Толуб'яка, Р. Сайфуліна, О. Шевченко та ін.

Постановка завдання. Як вже зазначалось вище управлінню діяльності комунальних підприємств присвячена низка наукових праць українських та зарубіжних вчених, проте недостатньо є розробленою, практично відсутньою науково обгрунтоване визначення категорії «комунальне підприємство» та не висвітлені основні переваги діяльності таких суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу. Інфраструктура як економічна категорія є сукупністю підприємств і установ різних галузей економіки, які обслуговують кожну з цих галузей, враховуючи виробничу сферу, сферу послуг, а також громадян окремої держави. Дані суб'єкти господарювання надають послуги для здійснення визначених виробничих, економічних та організаційних зв'язків між складовими ланками національного господарства, забезпечують гідні умови життя населення країни. В Україні чинним законодавством до таких суб'єктів господарювання належать комунальні підприємства, які відповідно до власника розподіляють на підприємства комунальної власності областей, комунальної власності міст, комунальної власності районів, комунальної власності районів у містах та комунальної власності сіл та селищ.

Суб'єкти господарювання комунальної сфери України є одними з найбільш збиткових в зв'язку з відсутністю необхідної системи фінансування та практичною відсутністю залучених інвестицій. За офіційними даними Державної служби статистики України в останні 5 років спостерігається негативна тенденція скорочення кількості комунальних підприємств, більше ніж на 2000 суб'єктів господарювання (2011 р. – 13024, 2012 р. – 12714, 2014 р. – 12512, 2015 р. – 11464, 2016 р. – 11438) [8, с. 106].

Відносно приватизації комунальних підприємств серед науковців давно точаться дискусії щодо типу кращого господарювання для сфери комунальних послуг. Однозначно відповісти на це питання складно через особливу специфіку цієї галузі.

Левада С. зазначає, що «соціальна специфіка діяльності підприємств житлово-комунального господарства полягає в незамінності та комплексності житлово-комунальних послуг, їх яскраво вираженою соціальною спрямованістю, відсутністю речової форми вироблених послуг і залежністю обсягу їх виробництва від споживання, а також в різномірності управління та відомчої роз'єднаності. Світовий досвід не дає однозначної відповіді на питання про необхідність приватизації підприємств житлово-комунальних послуг. Наприклад, у скандинавських країнах поєднуються сильний демократичний громадський контроль. Населення погоджується на високі податки, задля того щоб отримувати якісні соціальні послуги. У цих умовах участь держави і муніципалітетів у регулюванні житлово-комунальних підприємств може бути більш значущою, а вимоги до конкуренції – зниженими» [4].

Соціальний характер комунальних послуг, обумовлений їх необхідністю для повсякденного життєзабезпечення, незамінністю і масштабами споживання, що визначає ступінь державного та місцевого регулювання, а відповідно, та можливість застосування ринкових регуляторів.

На думку Т. С. Клебанова, О. В. Димченко та О. О. Рудаченко [5], структура комунального господарства кожного міста індивідуальна і залежить від таких груп чинників: 1) географічних (розташування міста, природно-кліматичні умови, наявність корисних копалин, наявність і розташування річок і водоймищ, лісових масивів, паливно-енергетичних ресурсів); 2) демографічних (щільність населення, число сімей, число дітей у сім'ї); 3) виробничих (виробнича орієнтація, галузева структура промисловості, наявність транспортних мереж, інфраструктура обслуговуючої виробництва сфери та ін.); 4) економічних (наявність і інтенсивність фінансових потоків, ступінь економічної самостійності регіону), дотаційність, середні показники трудомісткості і вартості ресурсів і готової продукції, розміри місцевих податків, середні доходи населення, фінансова стійкість і платоспроможність підприємств, рівень платоспроможності населення та ін.; 5) соціальних (соціальна стабільність в регіоні, рівень безробіття, соціальна структура населення, національні особливості і традиції, устрій життя та

ін.); 6) екологічних (гранично допустимі концентрації викидів в атмосферу і водоймища, екологічні вимоги до вироблюваної продукції, збереження навколишнього середовища).

Розглянемо сутність та значення такого поняття, як «комунальне підприємство». Так, відповідно до пп. 3.1.6 Класифікації організаційно-правових форм господарювання ДК 002:2004, затвердженої наказом Державного комітету статистики України від 25.06.2004 року № 401 [3] «комунальне підприємство – підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади. Комунальне унітарне підприємство – підприємство, утворене компетентним органом місцевого самоврядування в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини комунальної власності і входить до сфери його управління. Найменування комунального унітарного підприємства повинно містити слова «комунальне підприємство» та завізку на орган місцевого самоврядування, до сфери управління якого входить дане підприємство».

Відповідно до Міжнародної Енциклопедії «Британіка» [1], «комунальне підприємство – це підприємство, яке надає певні види послуг для громадськості, в тому числі транспортних послуг загального призначення (автобуси, авіакомпанії, залізниці, рухомий склад вантажоперевізників, трубопроводи тощо); послуг зв'язку – телефон та телеграф; послуги органів влади, послуги з тепло-, світло- та водопостачання, послуги санітарії тощо. У більшості країн такі підприємства є державними, але в Сполучених Штатах Америки вони переважно є приватними та управляються за наявності жорсткого державного регулювання». Наприклад, у всіх штатах США є регуляторні комісії, а у федерального уряду є кілька, включаючи Комісію міждержавної торгівлі, Раду цивільної авіації, Федеральну енергетичну комісію, Федеральну комісію зв'язку та Комісію з цінних паперів та бірж.

Схоже тлумачення наводиться в Найбільшому Інвестиційному Словнику «Investor Words» [6], відповідно до якого комунальне підприємство – «організація, яка надає послуги для громадськості, такі як вода, енергетика, транспорт або телекомунікації. Фірми, що надають ці послуги іноді отримують монопольне становище за сприяння уряду, що здійснюється з метою кращого забезпечення інтересів споживачів».

Класичне пояснення необхідності регулювання комунальних послуг полягає в тому, що це суб'єкти господарювання, в яких технологія виробництва, передача та розподіл майна неминуче

призводить до повного або часткового монопольного становища, тобто за своєю суттю є природними монополіями. Монополія виникає внаслідок економії масштабу в конкретній галузі, великих капітальних витрат, характерних для таких підприємств, нееластичності попиту серед споживачів комунальних послуг. Враховуючи тенденцію монополії та потенціал монополістичної цінової практики, державне регулювання вже протягом століть застосовується до таких представників бізнесу. На практиці державне регулювання має на меті забезпечити такий стан, за якого суб'єкт комунальної власності слугує усім суб'єктам, які створюють попит на комунальні послуги та можуть платити за них, працює в безпечному режимі, обслуговує усіх споживачів на рівних умовах і встановлює справедливі та об'єктивні тарифи.

Сінческул І.Л. виділяє характерні риси господарської діяльності комунальних підприємств, до яких відносить: 1) особливий підхід до ціноутворення послуг, що надаються, встановлення єдиних тарифів; 2) наявність субсидій, дотацій, цільового фінансування з боку держави та органів місцевого самоврядування; 3) наявність значного обсягу дебіторської заборгованості за надані послуги (перш за все, бюджетних організацій і населення), в тому числі сумнівної та безнадійної; 4) наявність значної кредиторської заборгованості перед постачальниками за споживані ресурси (газ, електроенергію і т.д.); 5) особливий порядок оподаткування послуг за окремими категоріями замовників (касовий метод) [7, с. 94].

Отже, виходячи з вище викладеного можемо дійти висновку, що комунальне підприємство – суб'єкт господарювання, утворений органами місцевого самоврядування у формі юридичної особи, з метою надання послуг з тепло-, світло-, водопостачання, зв'язку, транспортних перевезень, охорони здоров'я, послуг у сфері освіти тощо громадянам, інтереси яких представляють дані органи самоврядування, та не має на меті отримання прибутку.

На рис. 1 наведемо основні переваги створення та функціонування комунальних підприємств.

Охарактеризуємо коротко наведені на рис. 1 переваги створення та функціонування суб'єктів комунальної власності.

Задоволеність потреб громадян певної територіальної одиниці. Дана перевага впливає із самого визначення та сутності комунальних підприємств та пов'язана з тим, що кожен орган місцевого самоврядування створює таку кількість та такі види комунальних підприємств на тій територіальній одиниці,

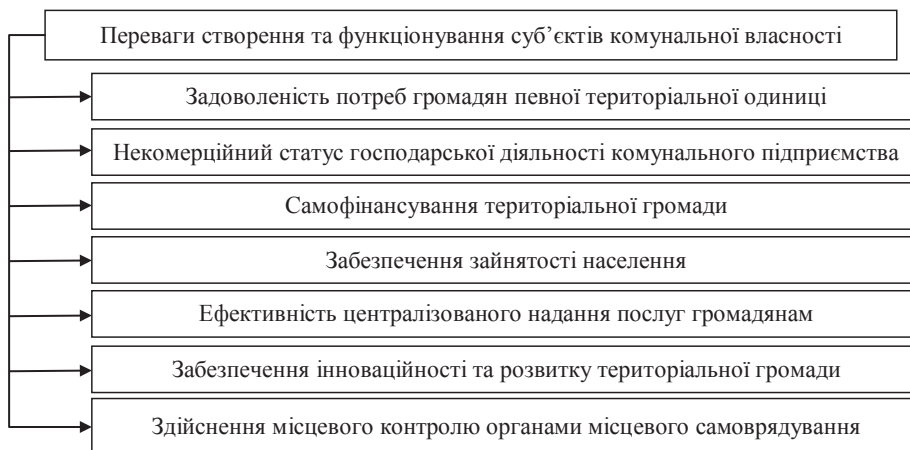

Рис. 1. Основні переваги створення та функціонування суб'єктів комунальної власності

щодо якої поширюються повноваження такого органу, які максимально задовольняють потреб громадян.

Некомерційний статус господарської діяльності комунального підприємства сприяє ефективному та об'єктивному встановленню тарифів для населення в розмірах, що покривають витрати на надання таких послуг без додаткового отримання прибутків та надприбутків.

Відповідно до статті 52 Господарського кодексу України «некомерційне господарювання – це самостійна систематична господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання, спрямована на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку. Некомерційна господарська діяльність здійснюється суб'єктами господарювання державного або комунального секторів економіки у галузях (видах діяльності), в яких забороняється підприємництво, на основі рішення відповідного органу державної влади чи органу місцевого самоврядування. Некомерційна господарська діяльність може здійснюватися також іншими суб'єктами господарювання, яким здійснення господарської діяльності у формі підприємництва забороняється законом» [2].

Самофінансування територіальної громади є перевагою, яка впливає з особливостей перерозподілу грошових коштів, які лишаються на балансі комунального підприємства. Механізм полягає в тому, що частина грошових коштів, які сплачуються громадянами за отримання комунальних послуг спрямовується на покриття собівартості таких послуг, частина – на оновлення матеріально-технічної бази комунального підприємства та визначена частина – перерозподіляється органам місцевого самоврядування з метою наповнення місцевого бюджету.

Забезпечення зайнятості населення. Дана перевага полягає в тому, що особливості роботи окремих комунальних підприємств та особливості надання окремих комунальних послуг населенню не вимагають від працівника спеціальних знань та спеціального рівня освіти, що в свою чергу, сприяє працевлаштуванню громадян без наявної вищої освіти, громадян з обмеженими можливостями, громадян передпенсійного віку тощо.

Ефективність централізованого надання послуг громадянам полягає в тому, що практично усі комунальні послуги надаються більш ефективно, якщо вони надаються централізовано, що дозволяє встановлювати одні правила, тарифи, порядок обслуговування населення.

Забезпечення інноваційності та розвитку територіальної громади впливає з сучасних умов господарювання комунальних підприємств, особливо після впровадженої системи децентралізації в Україні. Комунальні підприємства, як і комерційні суб'єкти господарювання повинні використовувати новітні технології надання того чи іншого виду послуг, здійснювати постійне оновлення матеріально-технічної бази. Дана система давно використовується в зарубіжних країнах, де кожна територіальна громада намагається створити власний автентичний товар або послугу, що вигідно вирізнятиме її серед інших у країні в цілому та сприятиме залученню додаткових «зовнішніх» фінансових ресурсів.

Здійснення місцевого контролю органами місцевого самоврядування полягає в тому, що діяльність комунальних підприємств має відповідати стратегії розвитку регіону, відповідати запитам громадян, які проживають в даному регіоні та відповідати вимогам чинного законодавства.

емств має відповідати стратегії розвитку регіону, відповідати запитам громадян, які проживають в даному регіоні та відповідати вимогам чинного законодавства.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Отже, нами розглянуто стан функціонування комунальних підприємств в Україні та визначено їх основні проблеми. Аналіз змісту та призначення комунальних підприємств дозволив розробити авторський підхід до визначення категорії «комунальне підприємство» та сформувати основні переваги діяльності таких суб'єктів господарювання.

Подальші дослідження в даному напрямі є, на нашу думку, актуальними та значущими для вирішення проблем управління ефективністю в комунальну інфраструктуру.

Література:

1. Britanica. URL: <https://www.britannica.com/technology/public-utility>
2. Господарський кодекс України Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15/paran366#n366>
3. Класифікація організаційно-правових форм господарювання ДК 002:2004 URL: <https://buhgalter.com.ua/dovidnik/kspovo/kopfg/>
4. Левада С. Сьогодення ЖКГ: Кричущі проблеми, монополізм та відсутність інвестицій <http://blog.liga.net/user/slevada/article/17276>
5. Оцінка, аналіз і попередження кризового стану підприємств житлово-комунального господарства : монографія / Т. С. Клебанова, О. В. Димченко, О. О. Рудаченко; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. – 193 с.
6. Public utility / WebFinance, Inc. URL: http://www.investorwords.com/3949/public_utility.html#ixzz5FtvXEUyY
7. Сінческул І.Л. Аналіз функціонування комунальних підприємств теплоенергетичного комплексу на прикладі міст Харкова, Львова, Одеси // «Молодий вчений». № 4.4 (44.4) (квітень), 2017 р. С. 94-98.
8. Статистичний збірник «Україна в цифрах». Державна служба статистики України. Київ. 2017. 240 с.

Ковальський А.А. Преимущества деятельности предприятий коммунальной инфраструктуры

Аннотация. В статье рассмотрена сущность и значение такого понятия, как «коммунальное предприятие», разработанный авторский подход к дефиниции категории «коммунальное предприятие». Приведены основные преимущества создания и функционирования коммунальных предприятий.

Ключевые слова: коммунальное предприятие, коммунальная инфраструктура, функционирования коммунальных предприятий, децентрализация, инвестиции.

Kovalskiy A.O. Advantages of public utilities

Summary. The essence and significance of such a concept as “public utility” are considered in the article, the author’s approach to defining the category “public utility” is developed. The main advantages of creating and operating public utilities are presented.

Keywords: public utility, communal infrastructure, operation of public utilities, decentralization, investments.